

Automaty komórkowe

v. 2.71828182845904523536028

<http://home.agh.edu.pl/malarz/dyd/ak/>

Krzysztof Malarz

2 września 2019

Część I

Teoria

Model odwzorowań przypadkowych

ISTOTNIE.

- Zdziwiający przypadek, prawdę mówiąc.

CZASEM TAK BYWA.

- Wręcz niewiarygodny, można by uznać.

ŻYCIE SPRAWIA CZASEM TAKIE NIESPODZIANKI.

- Nie tylko życie, pozwolę sobie zauważyć [...]

[Terry Pratchett, *Wiedźmikołaj*, Prószyński i S-ka (Warszawa 2004)]

Szukając własności charakteryzujących dane odwzorowanie, możemy je porównać z ich średnimi po *wszystkich możliwych odwzorowaniach*. Zakładamy przy tym, że każde odwzorowanie jest równie prawdopodobne. Uzyskujemy w ten sposób model dynamiki zwany **modelem odwzorowań przypadkowych**.

Własności, które możemy porównywać, to:

- średnia długość cyklu granicznego,
- średni czas relaksacji,
- średni rozmiar basenu atrakcji (ilość konfiguracji, które kończą się w tym samym cyklu granicznym).

Obliczając te wielkości dla danego odwzorowania, obliczamy średnią po wszystkich stanach początkowych.

W Modelu odwzorowań przypadkowych (krócej - MOP) dokonujemy jeszcze jednego uśrednienia: **po wszystkich możliwych odwzorowaniach**.

Dla zbioru o N elementach istnieje N^N odwzorowań zbioru w siebie.

Średnia długość cyklu

Obliczając średnią długość cyklu granicznego dla każdego z N^N odwzorowań musimy uwzględnić N możliwych stanów początkowych — pełna statystyka obejmuje więc N^{N+1} przypadków.

Ile jest przypadków, w których ewolucja już w pierwszym kroku pozostawi układ w stanie początkowym?

- W macierzy przejścia jest wówczas jedynka na diagonalu. Jest to możliwe na N sposobów. Ponieważ nie narzucamy innych warunków na położenie innych jedynek w macierzy odwzorowania: jedynki w $(N-1)$ kolumnach można rozmieścić w N możliwych miejscach. Liczba takich przypadków:

$$K(c = 1, t = 0) = N \cdot N^{N-1}.$$

- Obliczając liczbę przypadków, gdzie drugi stan jest powtórzony ($c = 2$), a stan początkowy należy do cyklu granicznego ($t = 0$) liczymy jako:

$$K(c = 2, t = 0) = N \cdot (N - 1) \cdot N^{N-2}.$$

- Ogólny wzór na prawdopodobieństwo danej długości cyklu c i danego czasu włączeniowego t :

$$P_N(c, t) = \frac{K(c, t)}{N^{N+1}} = \frac{N!}{(N - t - c)!} N^{N-t-c}.$$

Rozkłady prawdopodobieństwa zmiennych c i t można otrzymać jako rozkłady brzegowe:

$$P_N(c) = \sum_{t=0}^{N-c} P(c, t),$$

$$P_N(t) = \sum_{c=1}^{N-t} P(c, t).$$

Tym sposobem możemy określić np. średnią długość cyklu:

$$\langle c \rangle = \sum_c cP(c) = \sqrt{\frac{\pi N}{8}}$$

, a jego dyspersja:

$$\langle (c - \langle c \rangle)^2 \rangle = \frac{16 - 3\pi}{24} N$$

i względny błąd wielkości c :

$$\lim_{N \rightarrow \infty} \frac{\sqrt{\langle (c - \langle c \rangle)^2 \rangle}}{\langle c \rangle} \approx 0.7.$$

Średnia długość cyklu granicznego jest więc przykładem tzw. silnego braku samouśrednienia.

Model Kauffmana

Badanie MOP przy użyciu symulacji komputerowych nastęca pewnych problemów: przy $k = 2$ dla $L = 10$ komórek mamy $N = k^L = 2^{10} = 1024$ stanów układu.

Ilość odwzorowań do przebadania byłaby więc rzędu $N^N \approx 10^{3000}$.

Przykładem zagadnienia o dużym stopniu złożoności jest **model Kauffmana**:

- $k = 2$, L — liczba komórek w układzie, $N = k^L$,
- stan komórki w $(t + 1)$ -wszym kroku jest określony przez stan K innych komórek w t -tym kroku czasowym,
- regułę automatu losuje się na początku dla każdej komórki z osobna,
- losuje się również otoczenie każdej komórki.

Oryginalnie: do symulacji oddziaływania układu N genów (binarnych).

Zasada działania:

- $r \rightarrow \infty$: każdy gen wybiera losowo M sąsiadów spośród $L - 1$ pozostałych,
- wówczas dla $L \rightarrow \infty$ udaje się rodzaj rachunków średniopółowych: system jest niestabilny pod względem rozprzestrzeniania się uszkodzeń dla dużych M ,
- tu, duży oznacza już $M = 2$: mówimy o *katastrofie złożoności*,
- mutację, która zmienia *cały* garnitur genów (zmieniając np. fizyka w informatyka) nazywamy *katastrofą mutacyjną*.

Symulacje modelu Kaufmanna na sieciach regularnych z oddziaływaniem do najbliższych sąsiadów wyznaczonych przez tę właśnie sieć.

Wówczas dla każdego węzła pozostaje tylko wybrać jedną z 2^M reguł.

- dla 1D i 2D-miodoplastrowej sieci system jest stabilny ze względu na rozprzestrzenianie się uszkodzeń (mutacji).
- dla kwadratowej, trójkątnej, 3D-SC, 4D-SC — już nie: mutacje propagują się na *całą* sieć.

- $L = 10^5$ genów: $N = 2^L$ zestawów,
- w rzeczywistości zaś tylko $10^3 \ll N$ różnych rodzajów komórek i dobry model powinien wyjaśnić, czemu jest ich tak mało,
- każdy gen wybiera regułę,
- przy $M = 4$ sąsiadach mamy $2^{16} = 65536$ możliwych reguł i każdy z $L = 10^5$ genów stać na własną (regułę),
- reguły dla każdej komórki (genu) są wybierane losowo na początku symulacji i nie ulegają zmianie w czasie,
- wówczas system kończy w cyklu granicznym.

- Różne cykle graniczne odpowiadają różnym rodzajom komórek.
- liczba rodzajów tych cykli jest rzędu $\sqrt{L}$ — no i tyle właśnie miało wyjść;
- dla $L = 10^5$ osiągnięcie atraktora może trwać dłużej niż wiek Wszechświata — układ genów znajduje z pewnością sposób na ominięcie większości możliwych stanów i znalezienie stanu stacjonarnego,
- katastrofa złożoności: przy przejściu z $M = 1$ do $M = 2$ przechodzimy od krótkich cykli granicznych do chaotycznych i skomplikowanych.

[S.A.Kauffman, J. Theor. Biol. **22** (1969) 437][3]

[D.Stauffer, J. Phys. **A24** (1991) 909][2]

[K.Kułakowski, *Automaty komórkowe*, OEN AGH, Kraków 2000][1]

Literatura

- [1] K.Kułakowski. *Automaty Komórkowe*. Kraków: OEN AGH, 2000.
- [2] D.Stauffer. W: *J. Phys.* A24 (1991), s. 909.
- [3] S.A.Kauffman. W: *J. Theor. Biol.* 22 (1969), s. 437.